

УДК 81'373.612

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-41>

НЕПРЯМА АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ TRAUMA У РОМАНІ «ОЛІВІЯ КІТТЕРІДЖ» ЕЛІЗАБЕТ СТРАУТ

INDIRECT ACTUALIZATION OF THE CONCEPT TRAUMA IN ELIZABETH STROUT'S NOVEL «OLIVE KITTERIDGE»

Мамай Ю. Ю.,

orcid.org/0000-0001-7587-3672

аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету

У статті досліджено лексико-семантичні засоби актуалізації концепту TRAUMA у романі Елізабет Страут «Олівія Кіттерідж». Матеріалом аналізу стали 13 глав художнього тексту, що відображають психоемоційний та фізичний стан персонажів, їхню реакцію на травматичні події, а також довготривалі наслідки психологічних потрясінь. Мета роботи полягає у виявленні мовних засобів, які слугують вербальними маркерами травматичного досвіду та відображають складну внутрішню динаміку персонажів. Особливу увагу зосереджено на фізичних проявах тіла, що репрезентують психічні розлади, соматичні симптоми, емоційні та фізичні реакції. Такі номінації не лише опосередковано описують психоемоційний стан, але й слугують основою для формування когнітивного образу персонажа із травмою. Стан тривожності, страху, виснаження і дезорієнтації у персонажів передається через фізичні симптоми *her skin broken out in hives, her heart thumped so hard, he rubbed his hand over his thigh, she flushed deeply, her mouth had gone dry, she had hardly slept and felt shaky*. Емоційна напруга виявляється через пози, міміку, реакції очей, рук, дихання, відчуття у грудях, голові та шлунку *tears swelled in her eyes, he leaned his head against the wall, her eyesight didn't seem right, a pinprick of heat started up in her stomach*.

Через детальний опис поведінкових і фізіологічних реакцій персонажів Елізабет Страут демонструє глибину впливу травми на тіло як на простір репрезентації страждання. Така актуалізація тілесного досвіду посилює емоційний ефект художнього тексту й сприяє глибшому зануренню у психологічну дійсність персонажів. Окремі вислови, пов'язані з рухами, диханням, ритмом серця, дотиками до обличчя, зміненою поставою чи відчуттям тепла в шлунку, виступають кодами та вказують на внутрішню кризу. У результаті, непрямі семантичні актуалізації у романі функціонують як інструмент візуалізації невидимого, а саме мови психічного болю. Таким чином, тіло стає головним мовним посередником між переживанням і читачем, фіксуючи трансформації, спричинені різними травмами.

Ключові слова: концепт TRAUMA, психологічне страждання, когнітивна лінгвістика, семантичні засоби, емоційна пам'ять, посттравматичний досвід.

The article explores the lexico-semantic means of actualizing the concept of TRAUMA in Elizabeth Strout's novel Olive Kitteridge. The material for the analysis includes 13 chapters of the literary text that reflect the characters' psycho-emotional and physical conditions, their reactions to traumatic events, as well as the long-term consequences of psychological shocks. The purpose of the study is to identify linguistic devices that function as verbal markers of traumatic experience and reflect the complex inner dynamics of the characters. Particular attention is paid to the physical manifestations of the body that represent mental disorders, somatic symptoms, and both emotional and physical manifestations. Such lexical units not only indirectly describe the characters' psycho-emotional state but also serve as a basis for forming a cognitive image of a traumatized individual. States of anxiety, fear, exhaustion, and disorientation are conveyed through physical symptoms such as *her skin broken out in hives, her heart thumped so hard, he rubbed his hand over his thigh, she flushed deeply, her mouth had gone dry, she had hardly slept and felt shaky*. Emotional tension is expressed through body posture, facial expressions, reactions of the eyes and hands, breathing, and sensations in the chest, head, and stomach: *tears swelled in her eyes, he leaned his head against the wall, her eyesight didn't seem right, a pinprick of heat started up in her stomach*.

Through the detailed depiction of behavioral and physiological reactions, Elizabeth Strout reveals the depth of trauma's impact on the body as a space of suffering representation. This kind of bodily actualization intensifies the emotional effect of the literary text and fosters a deeper immersion into the psychological reality of the characters. Specific expressions related to movements, breathing, heartbeat, facial touches, altered posture, or sensations of heat in the stomach act as codes that signal inner crisis. As a result, indirect semantic actualizations in the novel function as a tool for visualizing the invisible – the language of psychological pain. Thus, the body becomes the main linguistic mediator between the character's experience and the reader, capturing the transformations caused by various forms of trauma.

Key words: concept of TRAUMA, psychological suffering, cognitive linguistics, semantic devices, emotional memory, post-traumatic experience.

Постановка проблеми. Концепт TRAUMA постає як багатовимірне і динамічне явище, яке зазнавало трансформацій упродовж історичного розвитку [1; 2]. Уперше термін «*trauma*» згадується в медичній літературі, де він вживався виключно для позначення фізичних ушкоджень. Згодом, із розширенням наукового розуміння людської психіки, термін набув ширшого значення і почав позначати глибокі психологічні потрясіння, спричинені екстремальними подіями [3; 4]. Розвиток психоаналітичної теорії, когнітивної психології, нейропсихіатрії та когнітивної лінгвістики сприяв глибшому розумінню травматичного досвіду як складного психосоціального феномену, що впливає на ідентичність особистості [5, с. 102–110]. У цьому контексті надзвичайно важливою стає інтерпретація концепту TRAUMA в художніх текстах, оскільки література здатна тонко передавати інтимні емоційні переживання персонажів, пояснюючи багатогранність травматичного досвіду [6]. У попередній публікації ми досліджували метафоричний діапазон концепту TRAUMA у романі «Олівія Кіттеридж», когнітивну природу метафоричних структур, що відображають емоційний біль, страх і дезорієнтацію [8]. Невербальна семантична репрезентація травми в свою чергу у романі «Олівія Кіттеридж» Елізабет Страут потребує подальшого комплексного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика травми активно розробляється в міждисциплінарному полі, де поєднуються клініко-психологічні та культурно-гуманітарні підходи. Бессел ван дер Колк у праці обґрунтовує зв'язок між тілесною пам'яттю та психічною травмою, акцентуючи на впливі стресу на мозок і тіло [9]. Річард Лакгерст аналізує травму як дискурс, що формує колективну пам'ять та інтерпретується в контексті несвідомого й мови [5]. Дагмар Бекер досліджує соціокультурну природу травми в німецькомовному просторі, зокрема її медіатизацію [7]. Ці роботи формують теоретичне підґрунтя для філологічного аналізу художніх текстів, у яких травматичний досвід осмислюється як вербальний і невербальний опис.

Метою дослідження є виявлення та систематизація непрямих семантичних засобів, які авторка Елізабет Страут використовує для актуалізації концепту TRAUMA у романі «Олівія Кіттеридж». Дослідження покликане простежити, яким чином художній текст транслює внутрішній світ персонажів, як описи створюють багатшарову картину переживань, дозволяючи читачеві відчути напругу та внутрішній конфлікт персонажів.

Виклад основного матеріалу. На основі когнітивно-дискурсивного та семантичного підходів у статті зосереджено увагу на непрямих семантичних засобах репрезентації травми, які передають психологічний стан персонажів через опис фізичних симптомів, тілесних реакцій та поведінкових маркерів.

Непрямі засоби включають опис фізичних проявів тривожності та нервозності, соматичних реакцій на емоційний стрес, поведінкових реакцій на несподівані події та звертання до навколишнього середовища як засобу відображення внутрішнього стану персонажів.

На фізичному рівні **тривожність, нервозність, хронічний стрес і виснаження** проявляються а) через потіння рук а) *His hand was moist. Even the coins felt moist;*

б) неспокійну ходу *there was something in the way he acted, or moved;*

в) трясіння ногою *her leg was shaking beneath her black skirt;*

г) неконтрольовані рухи або тремор як прояв емоційного зриву, нагромадженого стресу, *One afternoon as she was typing, her hand began to shake* або д) нездоровий сон *She had hardly slept, and felt shaky.*

Відчай може проявлятися у нехарактерних вчинках: *She went to the phone and dialed Malcolm's number. Not once. (Not once, in 22 years, she called him at home, although she had memorized his number long ago).*

Сором разом із **тревогою** відображаються на **обличчі** почервонінням: *Angie's face got very warm; her face heated up; She flushed immediately and deeply* або пересиханням у **роті** *Angie's mouth had gone dry; Lying on the couch gray-faced and dry-lipped with pain.*

Реакцію на шок можна зрозуміти через неконтрольоване тремтіння тіла і, особливо, зубів: *Jane was shivering now, her teeth would chatter if she let them*, Головний біль виникає внаслідок напруження, перенасичення емоціями *She had quite a headache*.

Пози тіла передають виснаження та фізичний біль, коли персонаж тулиться головою до опори через нестачу сил: *Angie, leaning her head now against the hallway wall* або відчай та безсилля *Henry spent the evening sitting in the living room with his head in his hands*. Також персонажі у спробі захиститись від тригера, закривають вуха: *sounds that made her push her hands to her ears at night, sounds that made her leave the house*. Або від страху і напруги рухати ногами: *she rocked her foot up and down a few times*.

Мілка моторика рук, а саме перебирання у руках виступає як спроба відволіктись від болю *fingering her black skirt*; смоктання рук слугує заспокоєнням: *He put his hands into his pockets, so as not to suck on his knuckles*. Фізичні реакції, говорять про внутрішній емоційний стан: *He'd been about to start with his wrist again, but he put his hands back into his lap*.

Фізичне напруження може проявлятися у нервових рухах, смоктанні певних частин тіла для заспокоєння: *His urge to suck on his knuckles, he ran his hands back and forth over his knees; he passed his index knuckle briefly through his mouth; He rubbed his hand over his thigh*.

Фізичне виснаження тіла в свою чергу може вказувати на емоційну слабкість: *Her head seemed much too large for her body; veins were visible*. Фізична дезорієнтація виступає реакцією на емоційний стрес: *Olive's head was all twirly inside. Her eyesight didn't seem right*.

Очі відображають емоційний стан персонажів: *The colored lights seemed terribly bright; Tears swelled in her eyes and spilled over*. Сльози втілюють беззахисний, інстинктивний жест, повну капітуляцію перед болем: *Marlene has tears running down past her nose. She wipes her face with a bare hand; sometimes tears twinkling behind his lids; returned with swollen eyes. She looked at him with panic*.

Персонажі використовують мікроміміку обличчя, а саме моргання щоб приховати емоції: *that small blink of a wink*; посмішка слугує захисним механізмом *she smiled even more brightly and played rect time instead; She smiled straight ahead of her*. Губи показують страх та напругу: *She chewed her lip pensively*.

Контраст між очікуваним і реальністю, який вказує на небезпеку, що зчитується по очам: *His eyes were not warm. They had been warm eyes*.

Втрата та відновлення самоконтролю передається через рухи підборіддя: *He looked down. But he raised his chin in a moment*.

Напруженість, дискомфорт, не дивлячись на показну спокійність проявляється у рухах ногами: *He shifted his feet, still leaning against the piano*.

Реакція шкіри на обличчі пов'язана із сильними емоційними переживаннями, зниканням, яке згодом поступається місцем відстороненню – *She had stopped blushing; her skin felt chilly now* або страху – *his skin broken out in hives because he was afraid to take a spelling test*.

Такий орган як серце активно реагує на тривогу та стрес: *Her heart banged fast*; а описуючи ритм серця стає можливим зрозуміти емоційну напругу: *Beat irregularly. Seating in his La-Z-Boy, he could hear it, pulsing right behind his ribs; Her heart thumped so hard she thought it made her papery blue gown move on her chest*.

Шлунок у книгах загадується достатньо часто, як орган що вразливий до психосоматичних хвороб, тому деякі персонажі вживають ліки від болю у шлунці, коли хвилюються тривалий час: *she got the Maalox bottle and the Maalox spoon*.

При високому рівні страху стає важко контролювати тіло і воно рухається неконтрольовано: *Her legs were shaking so hard, they actually made a little flapping sound against the floor*.

Біль ніг від незручного взуття спричинює страждання схожі на душевні: *The shoes inflamed an ingrown toenail and caused a blister the size of a big marble. I had ruined my feet* як і біль від мотузок, які тривалий час зв'язували руки: *When they cut the duct tape from her wrists, her arms and shoulders ached*.

Велика вага тіла може призвести до низької самооцінки та стресу: *Olive is a big person... her wrists and hands seemed to become the size of a man's.*

У разі, коли ситуацію стає важко контролювати, часто виникає бажання залишити зону дискомфорту, втекти: *The girl started to rise from her chair.* Якщо персонаж торкається обличчя, то це може значити фізичний вираз розпачу та небажання приймати реальність: *She rubs her face with both hands.* Плач, протирання рук, прикладати руку на лоба вказує на занепокоєння, глибокі переживання: *Julie ran to the house yelling. Anita was rubbing her arm. 'Mommy,' Winnie said. "Are you alright?" "Oh, sweetie," she answered, brushing a hand across her forehead. "It's kind of hard to say".*

Приймати душ після неприємної, стресової ситуації символізує спробу очищення, втечі, захисту від безсилля: *"When the shower turned off, they could all hear the sound of Julie's crying."* Спостерігати за природою, зокрема за річкою допомагає відволіктись від сумних думок: *She watched the river.* Закривати вікна слугує символом соціального відчуження, ізоляції, бажання сховатися від світу: *Their blinds remained drawn, however, day and night.* Вживання **алкоголю** перед виходом на вулицю працює механізмом самозаспокоєння або уникнення неприємних емоцій, оскільки залежність від алкоголю показує глибину емоційного болю: *begin swallowing vodka at five fifteen, so that by the time she left her room half an hour later, she had to hold the wall as she went down the hall stairs; the whuff of booze on her minty breath.*

Думки про **смерть**, уявлення про власну смерть передають відчуття страху і вразливості: *She would silently, awkwardly fall over dead, with her face pressed into the grass; it made Bob Houlton shudder.* Систематична візуалізація травматичних спогадів вводить персонажа у тривожний стан, викликає біль високої інтенсивності не дивлячись на час, формує недовіру до світу: *He knew that a .22 caliber bullet could travel for one mile, go through nine inches of ordinary board. But after the roof of a mouth, the roof of a house; It could still make her cry if she thought about it hard enough; And he would understand then that the death of her husband had caused her to feel the death of her girlhood as well.*

Відсторонення від ситуації можливо передати через зовнішній вигляд: закритість, сором, бажання уникнути контакту зчитується іншими через одягу (прояв психологічної ізоляції): *Roger Larkin wore a hat far down over his face and never looked up when someone drove by.* Або через зосередження на дрібних речах *found the hole in his jeans* чи відсторонення від ситуації через уникання емоційного контакту: *He closed his eyes.* Фізична дистанція підсилює емоційну дистанцію, а **нецензурні слова** виступають як останній удар перед втечею: *She had the coat over her shoulder, and turned back briefly. Louise said to Olive, loudly, "She was a bitch, you know. A slut."; Olive spent weeks going straight to bed after supper, sobbing harshly into a pillow.*

Занадто **ретельна концентрація на зовнішньому вигляді** пояснюється внутрішньою порожнечою після травми: *Her dyed blond hair, her heavy pink lipstick, her eagerness of speech and careful clothing... had, in fact, been covering up the essence of Louise.*

Будівлі, де відбувалися травмувальні події та природа навколо слугують тригером запуску складної динаміки спогадів, почуттів і поведінкових реакцій. Бажання побачити будинок може бути способом «повернути» контроль над болючими спогадами, зробити їх більш зрозумілими чи менш травматичними. Навіть усвідомлюючи "unhappiness," він не може уникнути його впливу, що вказує на глибокий рівень психологічного відбитка: *What he began to want was to see his childhood house - a house he believed, even as he sat in his car now, that he had never once been happy in. And yet, oddly, the fact of its unhappiness seemed to have a hold on him with the sweetness of a remembered love affair.*

Після переживання шокowego стану у деяких персонажів, під час усвідомлення причини травматизації може проявлятися **агресія, спроба вбивства**, бажання помститися: *Marlene bends over the sleeping Kerry and touches the woman's bare neck* але згодом розум перемагає лють, відчай, бажання вбити людину, яка завдала болю (коханку): *She holds their carrying knife*

on her lap and gazes out through the window. Демонстративна неухважність вказує на стан психологічного зриву: *Anita held the gun away from herself. "Goodness," she said.*

Голосні крики свідчать про емоційний вибух болю, безвиході або автоматичний вигук на переляк: *Julie screamed and Anita screamed, only hers was a surprised shout really, but Julie's scream kept on going* разом із бажанням розповісти комусь про себе: *She sat at the table with dirty cereal bowls in front of her, and thought about her urge to talk.* Мовчання, навпаки, сигналізує наявність болю, напруженість: *She waited two days. Then she wrote: "My son hates me, too."*

Також у романах описуються непередбачувані ситуації, які спричиняють дезорієнтацію, паніку: *Confusion, which had started the moment she had stepped off the plane and not found anyone waiting for her...*

Фізичні ознаки втоми у вигляді потовиділення – *small drops of perspiration had appeared in the pockets beneath her eyes.* А ознаками емоційного напруження або тривоги слугують заго-стрена увага до дрібних деталей: *he heard the gravel again on the rubber mat as her foot scraped over it.*

Якщо персонаж втомлюється від життя, то кожен день виглядає як боротьба: *Unlocking the grated gate, she felt as though by eight o'clock in the morning a small battle had been fought.* Також з'являються роздратування, пошук підтримки ззовні: *Standing in line, she looked to those near her for some confirmation that this was ridiculous, standing in a line this long, that something must be wrong.*

Тема немічі та старості описується через зміни тіла, вразливість до зовнішнього світу: *His big stomach was moving, though, slowly up and down* або повний параліч після інсульту, фізичну слабкість як ознака старіння, зношеність та втоми організму: *She glanced at him and thought he did not look his best; something unpleasant set on his face, his head thrust forward from his sloping shoulders.*

У результаті сильного стресу можливо втратити контроль над тілом: *Henry had wet himself; a dark stain grew in his lap.* Почуття сорому викликають глибокі душевні переживання: *He suffered the quiet trepidations; Henry did what he could to rectify things quickly; That she died in her sleep one night astonished him and left him with some feeling of responsibility; It shamed him to remember that he felt fear at every game.*

Відсутність самопізнання, саморефлексії, призводить до емоційного відчуження розвитку почуття сорому: *The only mirror Rebecca's father had in the house was the one that hung over the bathroom sink* і згодом призводить до емоційно відстороненого скоєння крадіжок, як буденної дії: *Rebecca put the vase into her knapsack and left* наче в трансі – *She watched herself take the barbecue starter stuff from beneath the sink, put it into her knapsack.*

Висновки. Проведене дослідження доводить, що непрямі семантичні засоби актуалізації концепту TRAUMA у романі Елізабет Страут «Олівія Кіттерідж» виконують важливу функцію відтворення психологічного болю, пригнічення, втрати й розламу у хужоньому тексті. Через опис тілесних реакцій, соматичних симптомів, міміки, пози, жестів, а також взаємодії персонажів із простором і навколишнім середовищем Елізабет Страут створює багатогранний образ травмованої свідомості. Такі прийоми сприяють формуванню розуміння та емпатії до персонажів, підсилюють психологічну достовірність художнього тексту та наближують читача до внутрішнього досвіду травми

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні стилістичних засобів непрямої репрезентації концепту TRAUMA, таких як метафори, порівняння, гіперболи, персоніфікації, еліпсиси. Аналіз стилістичних тропів у поєднанні з когнітивним підходом дозволить глибше зрозуміти, як мова відображає структуру та динаміку травматичного досвіду в художньому дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bush B., McNamara T. Language and Trauma: An introduction. Applied Linguistics. Oxford University Press. Issue 3. 2020. URL: <https://academic.oup.com/applij/article/41/3/323/5821459?searchresult=1> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання / пер. з англ. О. Лизак, О. Наконечна, О. Шлапак. Львів: Видавництво Старого Лева. 2015. 424 с.
3. Паливода Л. І. Проблема визначення понять «психічна травма», «психологічна травма» і «травма втрати» у психологічних проєкціях. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, Київ, 2021. Т. 32, № 6. С. 68–72.
4. Бондаревська Л. Л., Лещенко І. Т. Вплив психічної травми на переживання суб'єкта. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2020. Т. 31 (70), № 3. С. 60–64. https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/3_2020/12.pdf (дата звернення: 15.04.2025).
5. Lakhurst R. The question of trauma. Lobdon: Routledge (1st ed), 2008. 256 p.
6. Довганич Н. А. Пам'ять, травма і література: способи репрезентації та інтерпретації. *Українське літературознавство*. № 85 (2020). С. 1–14.
7. Becker D. Die Erfindung des Traumas. Verflochtene Geschichten: Sachbuch. Gießen: Psychosozial, 2014. 313 p.
8. Мамай Ю. Ю. Актуалізація метафоричного діапазону концепту TRAUMA у романі Elizabeth Strout "Olive Kitteridge". Київ: *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73) № 5. С. 82–87.
9. Bessel van der Kolk B. The Body Keeps the Score: Brain, Mind and Body in the Healing of Trauma. London : Penguin. 2014. 464 p, Becker D. Die Erfindung des Traumas. Verflochtene Geschichten: Sachbuch. Gießen : Psychosozial, 2014. 313 p.
10. Strout E. Olive Kitteridge. New York: Random House, 2008. 270 p.